

Asia: Lausuntopyyntö nimilain uudistamistarpeita koskevasta
arviomuistiosta, dnro OM 24/41/2015
Lausunnon pyytäjä: Oikeusministeriö
Lausunnon antaja: Nimilautakunta

NIMILAUTAKUNNAN LAUSUNTO OIKEUSMINISTERIÖLLE

Nimilautakunta viittaa 12.6.2015 oikeusministeriölle osoittamaansa aloitteeseen suku- ja etunimeä koskevan lainsäädännön kehittämiseksi ja toteaa uudistustarpeen hyvin olennaiseksi. Lautakunta pitää tärkeänä, että nimilain kokonaisuudistus toteutetaan sekä aineellisten että menettelyllisten säännösten osalta.

Nimilakia on sisältönsä puolesta yleisesti moitittu monimutkaiseksi ja vaikeaksi hallita. Sen tulkinta on monin kohdin jätetty nimilautakunnan lausuntokäytännössä täsmennettäväksi. Tosiasiassa lautakunnan lausuntojen pohjalta on vuosien aikana muodostunut omanlaisensa vakiintunut käytäntö, joka ei suoraan ilmene laista. Tämä vakiintunut käytäntö olisi läpinäkyvyyssperiaatteen mukaisesti tarpeen saada kirjoitettuna lakiin. Tällaisissa rutiininluontoisissa asioissa ei enää tarvittaisi nimilautakunnan lausuntoa. Osaltaan tätä kehityssuuntaa tukee lautakunnan aloitteesta toteutunut alkuvuoden 2016 asetusmuutos.

Nimilautakunnan näkemyksen mukaan säädettävän lain tulee samanaikaisesti täyttää useita eri vaatimuksia, joita ei ole välttämättä helppo sovittaa yhteen. Nimilaki ohjaa kansalaisten nimenvallintaa ja siitä tulee käydä selkeästi ilmi se, minkälaisen etunimen voi antaa tai ottaa samoin kuin se, millä tavalla sukunimen valinta ja muodostaminen tulee tehdä. Kansalaisten lisäksi nimilakia soveltavat viranomaiset omassa ratkaisukäytännössään. Nimiratkaisusta tehdään merkintä väestötietojärjestelmään ja etunimen ja sukunimen kirjoitusasu tulee olla sellainen, että merkintä on mahdollinen. Siviilisäätyjen muutosten johdosta tehtävien sukunimivalintojen tulee perustua mahdollisimman pitkälle yksilöiden itsemääräämisoikeutta kunnioittavan itsenäisen päätöksenteon varaan. Yhteiskunnalla on kuitenkin intressi valvoa sitä, että nimivalinnat eivät esimerkiksi loukkaa lapsen etua tai ole hyvän tavan vastaisia tai muulla tavoin sopimattomia.

Nimilautakunta pitää arviomuistiossa osoitettuja ehdotuksia pääasiallisesti oikeasuuntaisina ja selvittämisen arvoisina. Arviomuistion luoma malli vapauttaisi nimenvallintaa ja helpottaisi siihen nykyisin liittyvää turhaa byrokratiaa. Samalla kuitenkin pidettäisiin edelleen kiinni sellaisista kulttuurisista arvoista kuten pienen kielialueen nimistön suojelemisesta ja sukunimien suojasta. Asiantuntemuksen varmentamiseksi maistraateilla olisi edelleen mahdollisuus pyytää lausuntoa nimilautakunnalta. Tämä osaltaan takaisi yhdenmukaisen ratkaisukäytännön. Viimekätinen päätöntävalta nimen sopivuudesta ja lapsen edun mukaisuudesta säilyisi siis yhteiskunnalla.

Nykyisin voimassa oleva nimilaki rakentuu pitkän tradition varaan. Säädettävän lain tulee olla sisällöltään sellainen, että se antaa kansalaisille mahdollisuuden liittyä tähän vanhaan traditioon ja osaltaan valinnoillaan tukea kotimaista nimikäytäntöä. Uudessa laissa on kuitenkin otettava huomioon se muutospaine, joka on vuosien aikana kohdistunut nykyisen nimilain asettamiin rajoituksiin yksilön nimenvallinnalle. Niissä tapauksissa, joissa yhteiskunnan etu ei ehdottomasti vaadi tiettyjen nimenvallintojen rajaamista sallittujen nimivaihtoehtojen ulkopuolelle, yksilön itsemääräämisoikeutta kunnioittaen säädettävässä laissa tulee tarjota aikaisempaa runsaammin tilaa uudennaisille nimiratkaisuille. Säädettävä laki ei tule muuttamaan nimivalintoja hetkessä, kysymys on vuosikymmenien pituisesta prosessista, jossa vanha nimitraditio ja sen rinnalle muodostuva uusi nimitraditio elävät toistensa kanssa samanaikaisesti rinnakkain.

Kotimainen nimikäytäntö suojeltavana arvona

Nimilain yhtenä tarkoituksena on turvata kansallisen nimistökulttuurin hallittu kehittyminen. Muuttuneessa ja muuttuvassa yhteiskunnassa on kuitenkin tärkeää arvioida, miten nimilaissa sovitetaan yhteen kansainvälistymiskehityksen ja yksilöllisyydentavoittelun vaatimukset ja oma kulttuurinen traditio. Se, miten oma etu- ja sukunimistömmä on muodostunut ja elää, on kulttuurinen asia, eikä säädettävällä nimilailla haluta muuttaa tätä asiantilaa. Nimivaranto voi rikastua muualta tulleilla aineksilla, mutta omaa ei pitäisi samalla hylätä. Pienen kielikulttuurin säilymisen kannalta on tärkeää suojella myös kotimaista nimikulttuuria. Kyse ei ole vain kielestä, vaan myös nimihistoriasta ja erilaisten nimien käytöstä erilaisten ryhmien keskuudessa.

Yksilön ja yhteisön etu eivät ole pelkästään vastakkaisia, vaan yhteisön etu ja kulttuurinen traditio sisältää myös monien yksilöiden edun ja oikeuden. Nimilainsäädännön syvällisempi ymmärtäminen edellyttää myös tulevaisuudessa kieli- ja nimistötieteellistä osaamista sekä sukututkimuksellista tietämystä.

Nimilautakunnan yksityiskohtaiset kommentit:

Nimivelvoite

- 1. Nimijärjestelmä, johon kuuluu velvoite etu- ja sukunimen käyttöön, on edelleen ajanmukainen. Nimen lainmukaisuuden selvittämistä koskevia säännöksiä nimiviranomaisten ja kirkon toimijoiden välillä on tarpeen täsmentää.**

Suomalainen nimikäytäntö ja traditio ovat turvanneet tehokkaalla tavalla vastasyntyneen oikeuden saada etu- ja sukunimi. Vastaavanlaista traditiota ei ole syntynyt niissä tapauksissa, kun maahan on tullut turvapaikanhakija, eikä tällä aikuisella tai lapsella ole rekisteröityä etu- ja sukunimeä. Säädettävässä laissa tulisi ottaa kantaa siihen, missä ajassa tällaisen henkilön tulisi ilmoittaa etu- ja sukunimi väestötietojärjestelmään merkittäväksi ja mitä keinoja maistraatilla on käytettävänä tehostaakseen nimivelvoitteen toteutumista.

Etunimi

- 2. Etunimien lukumäärä olisi edelleen rajattu enintään kolmeen.**

Nimilautakunta pitää rajoitusta edelleen perusteltuna.

- 3. Etunimen hyväksyttävyyteen liittyvät ehdottomat esteet, kuten nimen sopimattomuuden ja ilmeisen haitan kiellot, ovat edelleen tarkoituksenmukaisia. Selvyyden vuoksi on perusteltua täydentää ehdottomia esteitä siten, että etunimeksi ei voida myöskään hyväksyä etunimeä tai etunimiyhdistelmää, jonka arvioidaan olevan lapsen edun vastainen.**

Nimilautakunnan mukaan etunimen sopimattomuuden arviointi nimioikeudellisessa kontekstissa on vaativa tehtävä ja sidoksissa tulkitsijan subjektiiviseen käsitykseen siitä, minkätyyppiset nimet eivät voi tulla kysymykseen etuniminä. Sopimattomuuden arviointi on aina myös aikaan ja paikkaan sidottua harkintaa. Tulkinnan taustalla on kulttuurisidonnaisia käsityksiä. Käsitykset voivat muuttua ja niiden vaikutuksesta myös oikeustila voi muuttua. Arvioinnin olisi tästä syystä tärkeää pohjautua useamman henkilön muodostamaan käsitykseen eikä vain yksittäisen virkamiehen harkintaan. Aikuisella nimen sopivuutta voisi arvioida sillä perusteella, onko nimi hyvän tavan mukainen tai voiko se loukata muita tai olla

muusta syystä sopimaton. Erityisesti tämä kysymys aktualisoituu kuitenkin lapselle nimeä annettaessa.

Etunimen sopimattomuutta ja ilmeistä haitallisuutta olisi mahdollista konkretisoida säädettävässä laissa samaan tapaan kuin on menetelty Australiassa syntymän, kuoleman ja avioliiton rekisteröimistä koskevassa lainsäädännössä. Sen mukaan lapselle ei saa antaa etunimeksi nimeä, joka on säädytön tai loukkaava, huonomaineinen tai liian pitkä. Nimi ei ole etunimeksi sopiva, jos se sisältää sellaisia symboleja, joilla ei ole foneettista merkitystä, kuten esimerkiksi huutomerkin tai kysymysmerkin. Etunimeksi ei myöskään kelpaa fraasi, pelkät nimikirjaimet, akronyymi kuten esimerkiksi UNESCO tai muukaan nimi, joka tarkoittaa julkista instituutiota tai virastoa tai on vastoin julkista intressiä. Etunimeksi ei saa antaa ammattinimikettä tai arvoasemaa koskevaa nimeä eikä nimeä, joka on omiaan herättämään sekaannusta ympäröivässä yhteiskunnassa. Kiellettyä on myös antaa etunimeksi nimeä, joka voi loukata tai syrjiä jotakin toista henkilöä tai ryhmää.

Monessa maassa etunimen sopivuutta on säännelty laintasoisin säännöksin. Uuden nimilain valmistelussa tulisi suorittaa normitason vertailua ainakin Pohjoismaissa omaksuttujen ratkaisujen välillä.

Lapsen etu

Pyrkimys entistä yksilöllisempään nimenantoon on osaltaan johtanut siihen, että nimiviranomaiset joutuvat yhä useammin pohtimaan lapsen etua nimiratkaisua tehdessään. Nykyisen nimilain säätämisen aikaan ei osattu ennustaa tällaista nopeaa etunimistön laajenemista, eikä varsinkaan niin, että se ulottuisi myös lasten etunimiin. Tuolloin lapsille valittiin lähinnä sellaisia etunimiä, jotka löytyivät nimipäiväalmanakasta tai olivat muutoin jo ennalta käytössä. Ei osattu ehkä ajatella, että etunimen sopimattomuuden ja ilmeisen haitan arviointi kattaisi yhä useammin myös tilanteita, joissa lapselle rekisteröidään nimi ensimmäistä kertaa. Ehkä osittain tästä syystä ei laissa ole säädetty mitään etunimeä koskevasta lausuntopyyntömahdollisuudesta tilanteissa, joissa etunimi on ilmoitettu väestötietojärjestelmään merkittäväksi.

Nimilautakunnan käsityksen mukaan etunimen tulee aina olla lapsen edun mukainen ja tästä on tärkeä säätää laissa. Joskus lapselle ehdotettua etunimeä on pidettävä sellaisena, että siitä aiheutuu lapselle ilmeistä haittaa. Lapsen edun nostaminen lain tasolle myös nimioikeudellisten ratkaisujen tueksi noudattaisi yleistä lapsioikeudellista kehityslinjaa. Julkisella vallalla on viimekätinen vastuu lasta koskevassa nimiratkaisussa lapsen ollessa suojeltava yksilö, jolla on myös omat oikeutensa. Lapsen edun mukaisuus tulisi arvioida aina tapauskohtaisesti.

Nimiratkaisut ovat korostetun yksilöllisiä, eikä nimilakia säädettäessä ajateltu, että nimen hyväksyminen yhdelle hakijalle johtaisi velvoitteeseen hyväksyä mikä tahansa käytössä oleva etunimi kenelle tahansa. Näin on kuitenkin käytännössä käynyt yleisen ihmisoikeusmyönteisen kehityksen myötä. Sellaiset EU-oikeudelliset periaatteet kuten yhdenvertaisuusperiaate ja suhteellisuusperiaate sitovat nimiviranomaisia siinä missä muitakin viranomaisia. Etunimien osalta nimilautakunnan nykykäytännössä etunimi lähtökohtaisesti hyväksytäänkin, jos se on kertaalleen merkitty väestötietojärjestelmään samalle sukupuolelle kuin jolle nimeä haetaan. Tästä periaatteesta lautakunta on poikennut lausuntokäytännössään lähinnä vain sellaisissa yksittäisissä tapauksissa, joissa ehdotetun etunimen voidaan tulkita olevan lapsen edun vastainen. Tätä tulkintaa tukisi, jos vaatimus lapsen edun huomioon ottamisesta arvioitaessa lapselle ehdotetun etunimen sopivuutta kirjattaisiin nimilakiin.

Nimilautakunta ehdottaa, että lapsen etu otettaisiin uuteen lakiin omana pykälänään samalla tavalla kuin adoptiolaisissa on tehty (adoptiolain 2 §). Lautakunnan käsityksen mukaan kysymys lapsen edusta voi aktualisoitua myös sellaisissa tilanteissa, joissa haettava nimi itsessään ei välttämättä ole lapsen edun vastainen, mutta tilanne kokonaisuudessaan on lapsen etua vastaan. Nimilautakunta on joissain suhteellisen harvinaisissa tilanteissa lausunut lapsen oikeudesta pysyvään nimi-identiteettiin. Lapsen etu- ja sukunimeä on saatettu muuttaa useita kertoja jo tämän ensimmäisten elinvuosien aikana. Nykyinen laki ei tarjoa mahdollisuutta puuttua tällaisiin ketjuuntuneisiin nimenmuutostilanteisiin. Vaikka lautakunta ei pidä tarkoituksenmukaisena rajoittaa henkilön oikeutta muuttaa omaa tai lapsensa etu- ja sukunimeä johonkin tiettyyn maksimimäärään, viranomaisella tulee olla mahdollisuus puuttua tilanteeseen, jossa hyvin nuoren lapsen etunimeä on muutettu jo useasti ja uusi nimenmuutoshakemus on jälleen vireillä. Jo nykyisellään 12-vuotiaan on hyväksyttävä oman nimensä muuttaminen (nimilain 33 §), mutta tätä nuoremman lapsen nimenmuutoksista päättävät yksin huoltajat.

Nykyisen nimilain mukaan jokaista ehdotettua etunimeä on arvioitava erikseen, eikä nimien muodostama kokonaisuus voi muodostaa estettä yksittäisen nimen hyväksymiselle. Lapsen etu omana pykälänään mahdollistaisi puuttumisen myös sellaisissa harvinaisissa tilanteissa, joissa nimien muodostama kokonaisuus olisi selkeästi lapsen edun vastainen.

Lisäksi lautakunnan näkemyksen mukaan lapsen edun mukaisena on pidettävä yleensä sitä, että lapsi saa vanhempien niin halutessa lapsen oman äidinkielen mukaisen nimen, vaikkei kyseinen nimi edustaisikaan kotimaista nimikäytäntöä.

4. Etunimen hyväksyttävyyteen liittyvät harkinnanvaraiset esteet on arvioitava uudelleen. Koska nimiviranomaisten tulkintakäytäntö etunimien osalta on kuitenkin jo nyt erittäin salliva, ei tältä osin vaikuta olevan tarvetta sääntelyn tarkistamiseen.

Kotimaisen nimikäytännön mukaisuus

Kuten arviomuistiosta on käynyt ilmi, lautakunnassa on jo käytössä olevien etunimien osalta sovellettu kotimaisen nimikäytännön arvioimista käytännön laajassa merkityksessä. Tähän on osaltaan päädytty sen takia, ettei etunimeä koskevista ilmoitusasioista ole säädetty yhtenäistä, koko maan kattavaa menettelyä. Muunlainen soveltaminen olisi johtanut yhdenvertaisuusperiaatteen rikkomiseen toistuvasti. Täysin uusien etunimien osalta on arvioinnissa edelleen pidetty kiinni vaatimuksesta, jonka mukaan uuden etunimen tulee olla muodoltaan ja kirjoitusasultaan kotimaisen nimikäytännön mukainen. Nyt käsillä olevan lainsäädäntöhankkeen yhteydessä olisi syytä selvittää, onko lautakunnan omaksuma tulkintalinja oikea vai tulisiko soveltamista tiukentaa tai edelleen sallia.

Säädettävän nimilain esitöissä ja mahdollisesti itse laissa olisi tarkoituksenmukaista avata sitä tapaa, jolla käytössä olevat ja uudet etunimet tulisi kirjoittaa. Nimen kotimaisuuden arvioinnissa on otettava huomioon ensinnäkin Suomessa käytössä oleva kirjaimisto. Esityöt voisivat sisältää maininnan siitä, että etu- ja sukunimet on kirjoitettava latinaisen kirjaimiston mukaisesti (ei siis esimerkiksi arabian tai kreikan kielen tai kyrillisten aakkosten mukaisesti). Suomessa suomen-, ruotsin- ja saamen kielen kirjaimistojen mukaiset kirjaimet olisi voitava toistaa viranomaisten rekistereissä. On harkittava, miten tästä poikkeavan latinaisen kirjaimiston kanssa meneteltäisiin: kielletäänkö se vai sallitaan esim. tapauksissa, joissa kyseessä on tietyn, latinaisilla kirjaimilla kirjoitettava kielen mukainen nimi (esim. islannin þ, puolan ł ja turkin ı sallittaisiin vain näiden kielten mukaisissa nimissä). Lisäksi on syytä harkita, onko hakijalla oltava selvä kulttuurinen yhteys tai jokin muu erityinen syy kyseiseen kieleen erikoiskirjaimia sisältävän nimen saamiseksi.

Epäselvissä tapauksissa nimen kirjoitusasun lainmukaisuus on syytä tarkistuttaa nimilautakunnalla.

Etunimeksi ei pitäisi voida ottaa nimeä, joka sisältää numeroita, välimerkkejä (lukuun ottamatta yhdysmerkkiä) tai muita merkkejä kuin latinaisia kirjaimia. Nimen pitäisi lisäksi olla vähintään kahden kirjaimen pituinen, ellei erityisestä syystä muuta johdu. Jommankumman kirjaimen olisi oltava vokaali.

Sukunimityypisyys

Nimilain 32 b §:n 2 momentin 3 kohdan mukaan etunimeksi ei ilman erityistä syytä voi ottaa ”sukunimeä, ellei kysymyksessä ole isän tai äidin etunimestä muodostettu poika- tai tytärloppuinen nimi, jota käytetään muun etunimen jäljessä.” Nykyiseen nimilakiin sisältyvä kielto ottaa etunimeksi nimeä, joka on sukunimenä käytössä, on kirjoitettu liian ehdottomaan muotoon siitäkin huolimatta, että sukunimi voidaan ottaa etunimeksi, jos nimenvaihtoa voidaan perustella uskonnollisella tavalla, toisen kulttuurin nimikäytännöllä tai siihen harkitaan olevan muu pätevä syy. Nimilain 32 b §:n säännöksen sisältöä tulisi tarkistaa siten, että ehdoton kielto ottaa etunimeksi sukunimeä muutettaisiin niin, ettei etunimeksi voida ottaa ”nimeä, joka on selvästi sukunimityyppinen, lukuun ottamatta *son-*loppuisia oman isän- tai äidin nimestä muodostettuja patro- tai matronyymejä, joita käytetään muun etunimen jäljessä”. Tulisi myös edelleen olla mahdollista antaa oman äidinkielen mukainen oman äidin tai isän etunimestä muodostettu patronyymi tai matronyymi jälkimmäiseksi etunimeksi.

Nykyisellään nimilain 32 b §:n 2 momentin 3 kohta estää sellaisen uudisnimen hyväksymisen etunimeksi, joka on entuudestaan merkitty väestötietojärjestelmään sukunimeksi. Käytössä on vanhastaan talonnimistä sukunimiksi siirtyneitä nimiä, joiden sisältönä on etunimi sellaisenaan, ilman *-la*-loppua. On esimerkiksi sukunimet *Olli*, *Tapio* jne. Vastaavasti 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alussa annettiin kansallisromantiikan hengessä etu- ja sukunimiksi samoja sanoja. Tämänäköisiä nimiä ei pitäisi kieltää ottamasta etunimiksi vain sillä perusteella, että ne ovat sattuneet päätymään ensin sukunimiksi. Lautakunta on esimerkiksi joutunut toistuvasti antamaan kielteisen lausunnon haetusta etunimestä *Kettu*, koska se on käytössä vain sukunimenä. Mitään oikeudellista tai nimistötieteellistä eroa sillä ei kuitenkaan ole sellaisten myös etuniminä käytössä olevien sukunimien kanssa kuten *Karhu* tai *Kuutti*.

Selvempää olisi vetää rajaa siihen, mikä on selvästi tunnistettavissa etu- mikä sukunimeksi. Selvästi sukunimeksi tunnistettavia ovat esimerkiksi *-nen*-loppuiset nimet, talonnimityyppiset nimet ja luontopaikannimiä muistuttavat nimet, jotka ovat tyypillisesti päättyneet sukunimiksi. Epäselvissä tilanteissa tulisi maistraateille varata mahdollisuus pyytää lausuntoa nimilautakunnalta.

5. Etunimien sukupuolisidonnaisuudesta luopumista ei ole ajankohtaista toteuttaa nimilain uudistamisen yhteydessä.

Yhtenä kotimaisen nimikulttuuriin piirteenä on erottelu naisten ja miesten nimiin. Sama erottelu on osana useimpia länsimaisia nimikulttuureja. Useimmat nimet ovat vakiintuneet jommallekummalle sukupuolelle ja sukupuolisidonnaisuudesta luopuminen saattaisi olla vastoin yleistä etua ja lapsen etua.

Nimien sukupuolisidonnaisuutta ei kuitenkaan ole yksinkertaista todentaa varsinkaan uusien nimien kohdalla. Nimen vakiintuminen vain tietyn sukupuolen nimeksi vie aikaa. Joskus nimen vakiintuminen toiselle sukupuolelle voi olla hyvin sattumanvaraistakin.

Esimerkiksi etunimeä *Kuutti* on annettu 1960-luvulta lähtien noin 200 pojalle eikä yhdellekään tytölle, mutta nimen sisältö itsessään ei selitä vakiintumista vain miehen nimeksi. Lautakunta on joutunut olemaan puoltamatta kyseistä nimeä naispuoliselle hakijalle.

Kuten edellä on käynyt ilmi, pyrkimys yksilölliseen nimenantoon on lisännyt uudisnimien käyttöönottoa. Tällaisten nimien kohdalla viranomaisten on hyvin vaikea ottaa kantaa nimen vakiintumiseen, ellei nimellä ole pidempää historiallista pohjaa ulkomailla. Uudisnimien kohdalla vakiintumiselle olisi annettava aikaa.

Toisaalta sama nimi voi olla tietyssä nimijärjestelmässä naisennimenä vaikka se olisi meillä miehennimenä. Maahanmuuton ja yleisen kansainvälistymisen myötä nimi muuttuu sukupuolineutraaliksi, kun väestötietojärjestelmässä on tarpeeksi monta molempien sukupuolien nimenkantajaa.

Oman ongelmansa muodostavat esim. pohjoisafrikkalaiseen ja Lähi-idän kulttuuriin kuuluvat patronyymisesti annetut, sukupolvittain vaihtuvat nimet, jotka Suomessa merkitään yleensä etunimiksi, esim. *Fatima Ahmed Muhammad*. Tästä seuraa, että *Fatima*-niminen nainen tai tyttö on saanut jälkimmäisiksi etunimikseen miesten nimiä. Patronyymisesti käytetyt ilmaukset eivät siis ole etunimiä, vaikka väestötietojärjestelmässä *Ahmed* ja *Muhammad* näkyvät nyt naisten etuniminä. Näitä ei kuitenkaan tulisi antaa tytölle ensimmäiseksi etunimeksi. Patronyymikentän puuttuessa väestötietojärjestelmästä oikeampi tapa olisi ollut näiden merkitseminen sukunimikenttään. Tällä hetkellä patronyyminimet voivat olla joko etunimi- tai sukunimikentässä. Jos tällaiset patronyymisesti annetut nimet voisi merkitä erilliseen matro-/patronyymi-kenttään (kuten myöskin *poika/tytär* - *son/dotter* -loppuiset matro- ja patronyymit), tyttöjen ja poikien etunimet pysyisivät selvemmin erillään.

Henkilö, joka haluaa osana trans-tutkimuksia itselleen vastakkaisen sukupuolen nimen, saa sellaisen jo nykyisen lain mukaan. Nimilautakunta saa kuitenkin käsiteltäväkseen yhä useammin myös hakemuksia, joiden taustalla ei ole hakeutuminen tutkimuksiin vaan ”vähäisempi” sukupuoli-identtinen tarve nimenmuutokselle. Lautakunnan käsityksen mukaan vastaavanlaiset hakemukset tulevat jatkossa lisääntymään. Nimenhakijan itsemääräämisoikeuden kunnioittamiseksi tällaisiin hakemuksiin tulisi suhtautua suopeasti. Maistraateilla tulisi olla mahdollisuus pyytää nimilautakunnalta lausunto tällaisissa tilanteissa.

Vaikka säädettävässä nimilaissa pysytettäisiinkin voimassa olevan nimilain säännös nimen sukupuolisidonnaisuudesta, säädettävässä laissa olisi mahdollista säännellä erikseen sellaisista etunimistä, jotka ovat samanaikaisesti käytössä molemmilla sukupuolilla. Säädettävään lakiin voisi sisällyttää nimenomaisen oikeusohjeen, jonka mukaan, jos etunimi on käytössä molemmilla sukupuolilla, sen antaminen lapselle on mahdollista lapsen sukupuolesta riippumatta. Säännöksen yksityiskohtaisissa perusteluissa nimenvaihtoa voisi käsitellä enemmän ja tarjota lain soveltajille myös tietynlaista numeraalista tukea nimen vakiintuneisuuden määrittelemiseen. Jos esimerkiksi sama etunimi on käytössä molemmilla sukupuolilla ja etunimiä on annettu tytöille ja pojille useammin kuin viisi kertaa, nimi olisi jo vakiintunut molemmille sukupuolille käyttöön ja siten sukupuolineutraali. Toisaalta jos uudisnimi on annettu kerran pari tytölle, mutta ei kertaakaan vielä pojalle, nimen vakiintuminen saattaisi olla vielä kesken.

Nimilautakunta huomauttaa, että mikäli nimi on merkitty jo tietylle sukupuolelle väestötietojärjestelmässä, tulisi nimi yhdenvertaisuusperiaatteen mukaisesti lähtökohtaisesti hyväksyä myös jatkossa. Toisaalta väestötietojärjestelmästä ei pysty

todentamaan, millä perusteella henkilö on saanut itselleen kyseisen nimensä. On siis mahdollista, että toisen sukupuolen nimi on saatu sukupuoli-identiteettiin liittyvin perustein, liittymällä vieraaseen valtioon tai muulla erityisellä syyllä. Lisäksi, mikäli nimenkantaja on syntynyt 1800-luvun puolella, tiedoissa saattaa olla virhemerkintä. Pelkästään numeerisin kriteerein tätä kysymystä on siksi vaikea lähestyä. Edellä sanottu huomioon ottaen säännös nimien sukupuolisidonnaisuudesta tulee työllistämään nimiviranomaisia ja aiheuttamaan moninaisia tulkintakysymyksiä myös jatkossa.

Lapsen sukunimen määräytyminen

- 6. Jos lapsen vanhemmilla on yhteinen sukunimi, on edelleen perusteltua, että lapsi saa saman sukunimen kuin hänen vanhemmillaan on. Sisarusten keskinäisen nimi yhteyden periaate on toissijainen vanhempien yhteiseen sukunimeen nähden. Perherakenteiden muuttumiseen liittyvistä haasteista huolimatta perheen nimi yhteyden säilyttämisestä ei ole syytä tarkoituksellisesti luopua.**

Nimilautakunta kannattaa arviomuistiossa esitettyä pääsääntöä lapsen sukunimen määräytymisestä. Harvinaisissa tilanteissa lapselle on voitu hakemuksesta antaa muu kuin vanhempien yhteinen nimi. Nimilautakunta katsoo, että tällaisesta hakemuksesta tulisi vastaisuudessaakin pyytää nimilautakunnan lausunto.

- 7. On syytä pohtia, tulisiko kaksiossaisten sukunimien käyttö lapsille sallia tilanteissa, joissa lapsen vanhemmilla on eri sukunimi. Tarve kaksiossaisten sukunimien käyttöön ottamiselle on kasvanut paitsi vanhempien erinimisyyden, myös väestön kansainvälistymisen myötä. Jos kaksiosaiset sukunimet sallitaan, tarve harkita muissa Pohjoismaissa käytössä olevien välinimien käyttöönottoa poistuu.**

Nimilautakunnan arvion mukaan kaksiossaisten sukunimien käyttöönotto on selvittämisen arvoinen ehdotus. Se on sinänsä ajankohtainen uudistus ja vastaa kansainvälistä nimikäytännön kehitystä useassa eri valtiossa ja usealla eri kielialueella. Erityistä painetta vastaavanlaiseen uudistukseen syntyisi, jos vastaava ehdotus hyväksytään sellaisenaan Ruotsissa. Ehdotettu uudistus vastaisi lisäksi yhä useamman perheen tarpeita tilanteissa, joissa vanhemmilla ei ole syystä tai toisesta yhteistä sukunimeä. Kaksiosaisia sukunimiä koskevat lausuntopyynnöt ovat selkeästi yleistymässä.

Kotimainen nimikäytäntö on ollut varsin patriarkaalinen. Kun sukunimen valinta avioliitossa on tasa-arvoistunut, myös lapsen sukunimen valinta voisi olla vanhemmille sillä tavalla vapaata, että vanhemmat voisivat valita kumman sukunimen lapselleen antavat sukunimen ensimmäiseksi osaksi. Myös samaa sukupuolta olevien pariin osalta käytäntö lisäisi samanarvoisuutta. Vapaa sukunimen valinta voisi edesauttaa harvinaisempien nimien säilymistä ja rikastuttaa sillä tavalla nimiperintöä. Tällainen valinnanvapaus sallisi yksilöllisemmän nimenvallinnan niille, jotka sitä haluavat. Jos tällainen mahdollisuus olisi laissa, uusperheiden lasten erinimisyys kiinnittäisi vähemmän huomiota.

Kaksiossaisten sukunimien synnyttämät heijastusvaikutukset väestötietojärjestelmään tulisi selvittää. VTJ:n tietokanta sallii nykyisin sata merkkiä henkilön sukunimen merkitsemiseksi, joten tilan puolesta kaksiosaiset sukunimet eivät aiheuttaisi ongelmia. Kaksiossaisten sukunimien sallimista pohdittaessa on kuitenkin syytä myös pohtia sitä, mikä katsotaan sukunimeksi. Meillä on laista johdetut käsitteet sukunimi ja henkilökohtaisessa käytössä oleva sukunimi. Henkilökohtaisessa käytössä oleva sukunimi ei voi periytyä lapselle tai puolisolalle. Lisäksi sellainen sukunimiyhdistelmä, joka Suomen lain mukaan määräytyneenä sisältäisi sekä henkilökohtaisessa käytössä olevan sukunimen että puolisojen yhteisen sukunimen, on voinut tulla merkityksi joko ilman yhdysmerkkiä tai yhdysmerkillisenä

ulkomailla määräytyneenä sukunimenä VTJ:ään. Jälkimmäisessä tapauksessa se on ehkä kokonaisuudessaan katsottava henkilön varsinaiseksi sukunimeksi. Nimilain mukaan henkilökohtaiseksi sukunimeksi katsotaan vain ne sukunimet, jotka on ilmoitettu joko vihkijälle tai maistraatille otettavaksi puolisoiden yhteisen sukunimen edelle. Uudistuksen jälkeen Suomessa olisi käytössä kaksi eri nimijärjestelmää päällekkäin, eikä VTJ:n tiedoista voi aina päätellä, millä perusteella henkilö on saanut kaksiosaisen sukunimen. Siirtymäsääntely saattaisi lisätä viranomaistyötä ja siirtymäaika olisi pitkä, jopa noin 80 vuotta.

Yhdisteltävien nimien määrä olisi syytä rajoittaa kahteen. Tulee kuitenkin huomioida, että kotimaiseen nimistöömme kuuluu myös sellaisia yhdysmerkin sisältäviä kaksiosaisia sukunimiä kuten *Ala-Heikkilä* tai *Ylä-Outinen*, joita on sekä syntyhistoriansa kannalta että nimioikeudellisesti tarkasteltava yhtenä nimenä.

Nykyisen vakiintuneen käytännön mukaan henkilökohtaisessa käytössä oleva sukunimi erotetaan puolisoiden yhteisestä sukunimestä yhdysmerkillä. Tosiasiallisesti väestötietojärjestelmään kahdesta sukunimestä koostuvia yhdistelmänimiä on voitu merkitä joko yhdysmerkillä tai ilman. Jos säädettävässä laissa sallitaan lapsille vanhempien sukunimistä yhdistetty kaksiosainen sukunimi, tulisi vanhempien itsemääräämisoikeutta kunnioittaen sallia ilmoituksenvarainen valinta siitä, erotetaanko lapsen sukunimet yhdysmerkillä vai ei.

Lapsen sukunimen muuttaminen

- 8. Valtaosa lapsen sukunimen muuttamista koskevista säännöksistä on perusratkaisuiltaan ja menettelyiltään edelleen perusteltuja. Eräitä säännöksiä tulee kuitenkin ajanmukaistaa ottamaan huomioon tilanne, jossa vanhemmat ovat samaa sukupuolta.**

Nimilain 4 §:n ajanmukaistaminen ilmaukseen ”toinen vanhempi” isän sijaan on perusteltu.

- 9. On pohdittava, tuleeko huoltajan neuvotella lapsen nimen muuttamisesta myös lapsen toisen vanhemman kanssa, vaikka toinen vanhempi ei ole lapsen huoltaja, mutta hänellä on lapsen kanssa sama sukunimi. On edelleen keskusteltava siitä, tulisiko kevennetty ilmoitusmenettely olla mahdollinen nykyistä useammin, vai edellyttääkö lapsen etu viranomaiskäsitellyä lapsen toistuvien nimenmuutosten ehkäisemiseksi.**

Lapsen huollosta tehty ratkaisu vaikuttaa siihen, kenellä on oikeus tehdä ratkaisu lapsen nimestä ja nimenmuutoshakemuksen tekemisestä. Jos lapsi on yhteishuollossa, päätös lapsen nimestä ja nimen muuttamisesta on tehtävä pääsääntöisesti yhdessä. Jos lapsen toista huoltajaa ei tavoiteta esimerkiksi sen vuoksi, että hän asuu toisessa maassa, eikä hänellä ole koskaan ollut mitään liittymää Suomeen, Suomessa asuvan ja useimmissa tapauksissa tänne muuttaneen huoltajan hakemus lapsen nimen muuttamiseksi on tutkittu ja ratkaistu. Siinä tapauksessa, että lapsella on vain yksi huoltaja, hän käyttää lapsen puolesta nimiasiaissa puhevaltaa. Lapsen nimen muuttaminen avioeron jälkeen saattaa johtaa siihen, että huollosta erotettu vanhempi menettää nimiyyhteyden omaan lapseensa. Ainoa mahdollinen tapa estää tällainen nimiyyhteyden katkeaminen olisi irrottaa lapsen nimeä koskeva ratkaisu lapsen huollosta ja säätää siitä, että nimiratkaisun tekevät kaikissa tapauksissa yhdessä aina lapsen biologiset vanhemmat tai adoptiovanhemmat. Joissakin tapauksissa tämä voisi edistää lapsen etua. Nykyiseen oikeustilaan verrattuna tällainen muutos olisi kuitenkin suhteellisen radikaali. Nimilautakunta katsoo, ettei ehdotettuun muutokseen ole aihetta.

10. Lapsen itsemääräämisoikeutta koskevat säännökset ovat edelleen perusratkaisuiltaan ajanmukaiset.

Nimilautakunnan käsityksen mukaan nimilain 33 §:n mukainen 12 vuoden ikäraja on varsin korkea. Koska nimi liittyy olennaisesti lapsen omaan identiteettiin ja jokapäiväiseen elämään, tulisi lapsen mielipide nimenmuutokseen kirjallisesti selvittää, kun lapsi on täyttänyt 10 vuotta.

Sukunimen muuttaminen avioliiton tai avioliiton purkautumisen perusteella

11. Lähtökohta, jonka mukaan aviopuolisot säilyttävät avioituessaan oman nimensä, on edelleen perusteltu. Yhteisen sukunimen ottaminen tulee edelleen olla mahdollista samalla tavoin kuin nykyisin.

Nimilautakunta pitää ehdotusta perusteltuna.

12. Jos kaksiosasten sukunimien käyttö sallitaan lapsille, tulisi vastaava mahdollisuus olla käytettävissä myös aviopuolisolle. Mahdollisuus puolisoiden kaksiosaisen sukunimen muodostamiseen puolisoiden sukunimestä olisi mahdollinen molemmille puolisoille. Puolisot saisivat itse valita nimien järjestyksen. Järjestyksen ei tarvitsisi olla sama molemmilla puolisoilla.

13. Jos kaksiosaisten sukunimien käyttö sallitaan, samalla luovuttaisiin henkilökohtaisten sukunimien käyttämisestä. Muutos ei olisi takautuva. Ne, joilla on henkilökohtainen sukunimi, saisivat joko pitää henkilökohtaisen sukunimen, luopua siitä tai vaihtaa sen kaksiosaiseen sukunimeen.

Käytäntö, joka sallisi yhden sukunimen lisäksi myös yhdistämällä muodostetun kaksiosaisen sukunimen käytön, olisi sikäli selkiyttävä, että nykyäänkin henkilökohtaisessa käytössä olevan ja puolisoiden yhteisen sukunimen yhdistelmä ymmärretään kokonaisuutena yhdeksi sukunimeksi siitä huolimatta, että vain osa siitä periytyy. Jos kaksiosaiset sukunimet hyväksytään, nimien järjestys olisi sallittava tasa-arvoisesti niin, että kumpikin puoliso voisi säilyttää oman nimensä kaksoissukunimen ensimmäisenä osana. Tällöin voisi helpommin havaita sen, kumpi nimi on alkuperäisesti oma. Nimien määrä olisi syytä rajata kahteen.

Nimilautakunta viittaa yhdysmerkin käyttämisestä lasten kaksoissukunimien kohdalla lausumaansa.

14. Rekisteröityä parisuhdetta koskevasta laista tulisi poistaa rajoitus, jonka mukaan rekisteröityyn parisuhteeseen ei sovelleta nimilain puolison sukunimeä koskevia säännöksiä.

Nimilautakunta on luonut omalla lausuntokäytännöllään samaa sukupuolta oleville henkilöille mahdollisuuden saada hakemuksesta yhteisen sukunimen, jos henkilöt ovat rekisteröineet parisuhteensa. Nimilain joustavat säännökset sallivat perhesuhteissa tapahtuneen muutoksen huomioon ottamisen nimenmuutoshakemusta käsiteltäessä.

Esitetään harkittavaksi, että nimilaissa säädettäisiin mahdollisuus ilmoittaa yhteisen sukunimen ottaminen mahdolliseksi niille, jotka 1.3.2017 tai sen jälkeen ovat avioliittolain 1 a §:n mukaisesti muuttaneet rekisteröidyn parisuhteensa avioliitoksi tekemällä sitä koskevan yhteisen ilmoituksen maistraatille. On oletettavaa, että suuri osa rekisteröidyssä parisuhteessa olevista haluaa muuttaa parisuhteensa avioliitoksi melko pian sen jälkeen,

kun se tulee mahdolliseksi. Osa heistä haluaa varmasti myös yhteisen sukunimen, jonka saamiseksi he ilman yllä sanottua säännöstä joutuisivat tekemään hakemuksen. Ilmoitusmenettelyn mahdollistaminen säästäisi sekä asianosaisilta että nimiviranomaisilta resursseja. Vaikka nimilain muutos ei ehtisi voimaan 1.3.2017, ylläsanotun säännöksen voimaantulo auttaisi niitä, joille yhteisen sukunimen ottamisella ei ole kiirettä tai jotka haluavat muuttaa nimensä ilman hakemusmenettelyn kustannuksia.

Sukunimen muuttaminen uudeksi sukunimeksi

15. Sukunimen muuttamista koskevasta haitta-arvioinnista voidaan luopua. Sukunimen muuttamistarvetta ei tarvitse jatkossa erikseen perustella.

Nimilautakunta kannattaa ehdotusta. Lautakunnan nykyisessä lausuntokäytännössä haitta-arvioinnin kynnys on näytetty toteen sillä, että hakija on kokenut tarpeelliseksi tehdä nimenmuutoshakemuksen.

16. Uuden sukunimen sopimattomuutta ja ilmeistä haittaa koskevat edellytykset ovat edelleen ajankohtaiset.

Sopimattomuutta ja ilmeistä haittaa koskevat edellytykset ovat sikäläkin tarkoituksenmukaiset, että sukunimi – toisin kuin etunimi – periytyy. Haettu sukunimi voi siten periytyä hakijan mahdollisille lapsille ja siitä edelleen aleneviin polviin.

17. Uuden sukunimen harkinnanvaraisista esteistä kotimaisen nimikäytännön suojelua ja etunimenkaltaisuutta koskevat rajoitukset ovat edelleen ajankohtaisia.

Kotimaisen nimikäytännön mukaisuus

Nimilain 11 §:n mukaan ilman erityistä syytä ei uudeksi sukunimeksi voida hyväksyä nimeä, joka muodoltaan tai kirjoitustavaltaan on kotimaisen nimikäytännön vastainen. Nimilautakunnan mukaan säännöstä tulisi täydentää muotoon ”muodoltaan, kirjoitustavaltaan tai sisällöltään on kotimaisen nimikäytännön vastainen”. Nimilautakunnassa on ollut esillä tapauksia, joissa nimi on voinut olla korrekti muodoltaan ja kirjoitustavaltaan, mutta sisällön puolesta jollain tapaa sopimaton tai ei-sukunimityyppinen taikka merkityssisällöltään kotimaisen nimikäytännön tai hyvän tavan vastainen. Uudisnimessä voisi edellyttää kunkinkielisen nimen nykyisen oikeinkirjoituksen mukaista asua. Vanhentuneisiin kirjoitusasuihin ei pidä takautuvasti palata. Tulkintatukea sukunimen sopivuudesta pitäisi hakea siitä, mitä etunimien sopivuudesta säädettäisiin.

Nimijärjestelmien tuntemus on tarpeen myös tapauksissa, joissa haetaan ns. aatelisprefiksin omaavaa af, av, de, van, von, zu tms. nimeä. Niitä on alkuaan käytetty ilmaisemaan, mitä tiluksia nimenkantaja hallitsee tai miltä tilalta hän on kotoisin. Niiden käyttö nimissä tulisi rajata vain nimiin, joihin se historiallisesti kuuluu; uudisnimiä ei niiden avulla pitäisi muodostaa.

Säädettävässä laissa tulisi maistraateilla säilyttää mahdollisuus pyytää lautakunnalta lausunto uudisnimistä. Nimilautakunta huomauttaa lisäksi, että sukunimen muodostuminen on enemmän tradition varassa kuin etunimistön kehittyminen. Harkinnanvaraisten esteiden tulkinta edellyttää sellaista asiantuntemusta, jota nimilautakunta edustaa.

Etunimenkaltaisuus

Nimilain 11 §:n 2 momentin 2 kohta ” ilman erityistä syytä ei uudeksi sukunimeksi voida hyväksyä nimeä, jota yleisesti käytetään etunimenä” tulisi vastaavin perustein kuin lausunnon kohdassa 4 on etunimien osalta esitetty muuttaa muotoon ”joka muodoltaan on etunimityyppinen”.

18. Jos kaksiosaiset sukunimet sallitaan lapsille, aviopuolisoille ja rekisteröidyille pareille, on perusteltua luopua yleisestä kahden sukunimen yhdistämisestä koskevasta kiellosta.

Jos kaksiosaiset sukunimet hyväksytään, kiello käy tarpeettomaksi näissä ilmoitus- ja hakemustyypeissä.

19. Käytössä olevien sukunimien suojan ulottuvuutta tulee vielä arvioida tarkemmin. Yhtenä mahdollisuutena on murtaa sukunimisuoja kaikkein yleisimpien sukunimien osalta, kuten on tehty esimerkiksi Norjassa ja Tanskassa.

Nimilautakunta suhtautuu lähtökohtaisesti myönteisesti sukunimisuojan keventämiseen. Jos nimisuoja ulotetaan koskemaan vain niitä sukunimiä, joita on merkitty väestötietojärjestelmään esimerkiksi 5000 tai vähemmän, voisi jo väestötietojärjestelmässä olevia sukunimiä jokainen ottaa sukunimekseen. Koska nimen sopivuus sukunimeksi on tällaisessa tilanteessa jo käytännössä ratkaistu, maistraatti voisi ilman nimilautakunnan lausuntoa tai sukuselvityksiä merkitä hakijan ilmoittaman sukunimen suoraan väestötietojärjestelmään. Tämä nopeuttaisi huomattavasti nimenmuutosasioiden käsittelyä. Lisäksi liian tiukka sukunimen suojaaminen saattaa aiheuttaa haittaa muualta Suomeen saapuneiden ja tänne asumaan asettuneiden henkilöiden kotoutumiselle ja työnsaannille. Tutkimusten mukaan vierasperäinen sukunimi saattaa estää maassa asuvan henkilön työllistymisen jo sen vuoksi, ettei työnhakijaa kutsuta lainkaan työhaastatteluun. Vierasperäisen sukunimen aiheuttaman haitan perusteella tehdyt hakemukset työllistävät nimiviranomaisia yhä enenevässä määrin.

Suomessa on kuitenkin perinteisesti ollut varsin vankka sukunimisuojan kannatus. Tästä kertoo Suomalaisuuden Liiton kautta toteutunut sukunimien suojaus aikana, jolloin nimilaki ei vastaavaa suojaa tarjonnut. Edelleen ihmiset viittaavat suojattuihin sukunimiin, vaikka kaikki käytössä olevat sukunimet ovat nauttineet lain tasoista suojaa jo 30 vuotta. Jos tarkastellaan sukunimistöä suomalaisen nimikulttuurin kannalta, kansainvälisesti merkittävin ominaispiirre on itäsuomalaisen nimistön pitkät historialliset juuret: vanhimmat nimet ovat periytyneet suvuilla jopa 1200-luvulta saakka. Tästä syystä monien itäsuomalaisten sukunimien kantajamäärät voivat olla suuria, mikä ei välttämättä poista niiden kulttuurista suojan tarvetta. Itäsuomalainen sukunimistö on syntynyt eurooppalaisittain poikkeuksellisella tavalla, sillä sitä ei ole omaksuttu mallinmukaisesti ylemmiltä säädyltä. Suomalainen ja muu pohjoismainen nimikäytäntö eroavat tässä radikaalisti toisistaan, sillä Suomessa ei patronymikäytäntö ollut 1800-luvulla niin yleinen kuin muissa pohjoismaissa, joissa -son-loppuisista nimistä tuli yleisimpiä sukunimiä. Edellä sanottu huomioon ottaen numeraalista rajaa ei voida asettaa ainakaan liian alhaiseksi. Lisäksi on todettava, että suomalaisen nimikäytännön mukaisen nimen on tähänkin asti voinut ottaa muodostamalla uudisnimen tai valitsemalla nimen esim. vapaana olevien sukunimien luetteloista.

20. Samaistettavuuden kiello suojattujen tunnusten, kuten säätiön, yhdistyksen tai muun yhteisön nimen osalta tulee arvioida uudelleen. On tarpeen arvioida, onko tunnusten suoja nykyisessä laajuudessa edelleen tarpeellinen.

Yhdistysrekisteristä löytyy noin 135 000 yhdistystä. Säätiörekisterissä on tällä hetkellä noin 2 800 säätiötä. Suomessa oli tilastokeskuksen mukaan 283 290 yritystä vuonna 2013. Lisäksi erilaisista mm. Patentti- ja rekisterihallituksen ylläpitämistä julkisista rekistereistä löytyy lukematon määrä asunto-osakeyhtiöiden ja muiden suojattujen tunnusten nimiä. Onkin hyvin todennäköistä, että ehdotettu uusi kotimaisen nimikäytännön mukainen nimi esiintyy jossain muodossa edellä mainituissa rekistereissä. Nykyisen lain säätämisen aikaan voitiin tuskin ajatella, että ehdotettua uutta sukunimeä tulisi verrata satoihin tuhansiin suojattuihin tunnuksiin ja että mikä tahansa tällainen merkintä estäisi uuden sukunimen rekisteröimisen. Pitäisikin pohtia, mitä nykyisin ymmärretään samaistettavuudella ja riittäisikö esimerkiksi se, ettei yleisesti tunnettua suojattua tunnusta voi saada uudeksi sukunimeksi.

Yritys-, toiminimi- ja tavaramerkkisuojat voitaisiin poistaa ainakin sellaisten nimiehdotusten osalta, jotka sisältävät yleisesti käytössä olevia paikannimiä tai sanoja, ja jotka eivät leimallisesti yhdisty mihinkään kaupalliseen tahoon.

Sukunimeksi tulisi aina voida ottaa sellainen nimi, joka on käytössä vain asunto-osakeyhtiön tai pienen paikallisen palveluyrityksen nimen osana.

Taiteilijanimikäsitettä tulisi harkita uudelleen. Nimilain 12 §:n 2 momentin 3 kohtaan ”yleisesti tunnettuun taiteilijanimeseen tai nimimerkkiin” voisi lisätä ”kansallisesti tai kansainvälisesti tunnetun, historiallisesti merkittävän henkilön tai suvun nimeen”.

21. Yleisistä esteistä uuden sukunimen hyväksymiselle tulee jatkossakin voida poiketa erityisestä syystä.

- a. Ratkaisujen ennakoitavuuden vuoksi korkeimman hallinto-oikeuden omaksuma tulkintakäytäntö, jonka mukaan esivanhempien käytössä ollut sukunimi voidaan hyväksyä hakijan uudeksi sukunimeksi, jos haettu nimi on ollut käytössä hakijan esivanhemmilla korkeintaan viidennessä polvessa hakijasta lukien, tulee kirjata lakiin.**

Nimilautakunta kannattaa ehdotusta. Tulkintakäytäntöä voi nimilautakunnan näkemyksen mukaan perustella ensinnäkin sillä, että henkilöllä voi olla henkilökohtainen kontakti omassa suvussaan maksimissaan noiden sukupolvien sisällä eli kyseessä on se joukko, joiden kautta hän on voinut henkilökohtaisesti identiteettinsä muodostaa ja joihin hänellä on voinut olla henkilökohtainen tunneside. Yksilön esivanhempien lukumäärä kaksinkertaistuu kussakin esipolvessa. Samalla sukunimivalikoima voi laajeta, mutta yksittäiseen esivanhempaan liittyvien, hakijan identiteettiä tai muuta vastaavaa seikkaa koskevien perusteiden todennäköisyys vastaavasti vähenee.

Toinen peruste viiden sukupolven tulkinnalle liittyy sukunimen vakiintuneisuuden ja oikeinkirjoituksen arviointiin. Edellytyksenä on oltava, että haettu nimi on todella esiintynyt sukunimenä eikä esimerkiksi patronyyminä tai lisänimenä esiintyvän asuinpaikan nimenä. Viides sukupolvi ajoittuu aikakauteen, jolloin Länsi-Suomessa sukunimien käyttö oli vasta vakiintumassa: paikoin talonnimet olivat jo kehkeytyneet sukunimiksi, paikoin eivät, ja henkilöille kirjattiin henkilökohtaisiksi lisänimiksi myös patronyynejä ja matronyynejä. Nimen sukunimiroolin osoittaminen asiakirjojen avulla voi olla vaikeaa. Hakijan voi olla vaikea ymmärtää, että hänen hakemansa etunimen jälkeen kirjattu nimi ei ole ollut periytyvä sukunimi. Jos aikarajana olisi tässä vaiheessa neljä sukupolvea, tulkinnat olisivat yksiselitteisimpiä. 20–30 vuoden

kuluttua viiden sukupolven raja on jo nimen sukunimiluonteen toteamisen kannalta selvempi.

Nimistö- ja sukututkimusasiantuntemuksen tarve nimilautakunnassa tulee jatkuvasti esille myös sellaisissa sukunimen muutoksissa, joissa palataan esivanhemmilla käytössä olleeseen nimeen huolimatta siitä, että tämä on rajattu ulottumaan hakijasta lukien vain viidenteen polveen asti.

Kun sukunimenmuutoksen perusteena on esivanhemman nimeen palaaminen, edellyttää muutos aina sen todentamista, että haettu nimi on ollut hakijan esivanhemmilla vakiintuneesti käytössä. Lähtökohtaisesti todentaminen tarkoittaa viranomaisen antamaa todistusta väestötietojärjestelmästä.

Suomessa väestökirjanpidossa siirryttiin vasta 1970-luvulla tietokantapohjaiseen järjestelmään. Sitä edeltävä väestötietojärjestelmän manuaalinen osa koostuu käsin kirjoitetuista evankelisluterilaisen ja ortodoksisen kirkon kirkonkirjoista ja vuodesta 1921 lähtien näihin kirkkoihin kuulumattomien ns. siviilirekistereistä.

Kirkonkirjoja ryhdyttiin pitämään suomeksi suomenkielisissä seurakunnissa pääsääntöisesti vasta 1870-luvulla. Sitä ennen Suomessa käytettiin virallisissa asiakirjoissa ruotsia. Kirkonkirjoihin merkittyjen suomenkielisten talonnimien ja sukunimien kirjoitusasu vaihteli usein kirjoittajan mukaan ja vakiintui vasta 1800-luvun lopulla.

Sukunimenmuutosta varten väestötietojärjestelmästä annettavien todistusten tiedot ulottuvat vielä pitkään kauas 1800-luvulle. Esimerkiksi 1990-luvulla syntyneen sukunimenmuutosta hakevan henkilön viidennen polven vanhimmat esivanhemmat voivat hyvin olla syntyneet vasta 1800-luvun puolivälissä.

Väestötietojärjestelmän manuaalisista osista annettava todistus edellyttää tosiasiallisesti aina arkistotutkimusta, sillä tarvittavat tiedot joudutaan keräämään ja yhdistelemään monista eri asiakirjoista. Paikkansa pitävän tiedon tuottaminen edellyttää paitsi kirkonkirjojen hyvää tuntemusta, myös riittävää lähdekriittistä otetta löydettyjen tietojen arvioimiseksi.

Valitettavasti kirkollisissa väestörekisteriviranomaisissa kirkonkirjatutkimusten osaaminen antaa usein aihetta huomautuksiin. Tämä on käytännössä tarkoittanut nimilautakunnan työskentelyssä sitä, että nimilautakunnan nimistö- ja sukututkimusasiantuntijat joutuvat usein tarkistamaan evankelisluterilaisten seurakuntien kirkonherranvirastojen ja seurakuntayhtymien keskusrekistereiden laatimien todistusten tietojen oikeellisuutta alkuperäisasiakirjoista.

Sen sijaan Kansallisarkistoon ja maakunta-arkistoihin tallennetuista kirkonkirjoista nimenmuutosasioita varten virallisia todistuksia antavien arkistoviranomaisten osaamisessa ei pääsääntöisesti ole huomautettavaa.

Yhteiskunnan perusrekistereihin kuuluvan väestötietojärjestelmän ei voida katsoa ainakaan 1900-lukua edeltävältä ajalta nauttivan täydellistä luottamusta, eikä sinne tehtyjä merkintöjä esimerkiksi henkilöiden sukunimestä voida pitää yksiselitteisinä. Sukunimenmuutoksista päättävien maistraattien asiantuntemus ei riitä arvioimaan horjuvien käytäntöjen tuloksena syntyneiden arkistolähteiden mukaan laadittujen monitulkintaisten todistusten paikkansapitävyyttä.

Edellä sanotun pohjalta lautakunnan käsityksen mukaan viidennen polven sääntö pitäisi kirjata lakiin, ja ennen vuotta 1880 syntyneen esivanhemman nimeä koskevat hakemukset olisi tarkoituksenmukaista keskittää edelleen lautakuntaan.

- b. Perhesuhteissa tapahtuneisiin muutoksiin tai niihin rinnastettaviin seikkoihin liittyvä erityisperuste on tarpeen säilyttää laissa. Avoliittoperheiden jäsenille vakiintunut oikeus yhteiseen sukunimeen tulee kirjata lakiin. Oikeus yhteiseen sukunimeen edellyttäisi, että avopuolisoilla on tai on ollut yhteinen tai yhteisessä huollossa oleva lapsi.**

Nimilautakunta puoltaa ehdotusta.

- c. Hakijan kansalaisuuteen, avioliittoon tai muuhun erityiseen seikkaan perustuva yhteys vieraaseen valtioon tulee säilyttää erityisenä perusteena saada uudeksi sukunimeksi vieraan valtion nimikäytäntöön perustuva uusi sukunimi.**

Nimilautakunta puoltaa ehdotusta.

Sukunimen menettäminen

- 22. Säännös, jonka mukaan tuomioistuin voi lapsen isyyden kumoamisen jälkeen päättää, että lapsi on velvollinen ottamaan sen sukunimen, joka äidillä oli lapsen syntymän hetkellä, tulee poistaa, koska sukunimellä ei ole enää sellaista syy-yhteyttä oikeudellisiin perhesuhteisiin kuin mitä säännös ilmentää.**

Nimilautakunta puoltaa ehdotusta.

- 23. Nimen tai tunnuksen haltijan mahdollisuus nostaa sukunimen menetetyksi julistamista koskeva kanne tuomioistuimessa tulee säilyttää.**

Mikäli kuuluttamisesta Virallisessa Lehdessä luovutaan, tulee tämä säännös oikeusturvan kannalta entistä olennaisemmaksi. Nimilautakunnan mukaan säädettävään lakiin tulee sisällyttää määräaika, jonka kuluessa kanne on nostettava uhalla, että oikeus kanteen nostamiseen on menetetty, jollei kannetta ole määräajassa nostettu. Määräajan alkamisajankohta voisi nimilautakunnan mukaan olla nimen väestötietojärjestelmään merkitsemishetki ja kanneaika voisi olla viisi vuotta siitä eteenpäin.

Menettelytavat nimiasioissa

- 24. Nimiasioden ratkaisemista ilmoitusmenettelyssä pyritään laajentamaan voimakkaasti. Ilmoitusten automatisoitua käsittelyä pyritään edistämään käsittelyaikojen lyhentämiseksi ja maistraattien viranomaistoimintojen karsimiseksi.**

Nykyisin ilmoituksenvaraiset sukunimen muuttamiset liittyvät perhesuhteiden muuttumiseen. Laissa on säädetty peruste (vihkiminen, isyyden vahvistaminen, avioero jne.) ja se mikä sukunimi voidaan (puolison sukunimi, isän sukunimi, viimeksi naimattomana ollut sukunimi) ottaa. Saatuaan henkilön tekemän sukunimen muutosilmoituksen maistraatti voi VTJ:n tietojen avulla varmistua sekä perusteesta että siitä minkä sukunimen henkilö voi saada, ja jos molemmat ovat oikein, sukunimi muutetaan ilmoituksen mukaisesti. Jotta maistraattien työmäärä ei suuresti lisääntyisi, tulisi myös jatkossa säädettäessä sukunimen ilmoituksenvaraisista muutoksista laissa säätää riittävän tarkasti muuttamisen perusteesta ja siitä miten muuttaminen on mahdollista.

Nimilautakunta kuitenkin toteaa, että ilmoitus- ja hakemusasioiden välinen erottelu koetaan paikoitellen hankalana ja monimutkaisena hahmottaa. Tulisi miettiä, voisiko erottelua yksinkertaistaa.

- 25. Maistraattien toimivaltaa ratkaista nimihakemukset ilman nimilautakunnan lausuntoa laajennetaan. Tavoitteena on käsittelyaikojen lyhentäminen ja asiantuntijamenettelyn karsiminen sellaisten tapaustyyppien osalta, joissa käytäntö on vakiintunut tai muutoin selvä eikä nimilautakunnan erityisasiantuntemusta tarvita.**
- 26. Nimilautakunnan säilyttäminen erityisenä asiantuntijaelimenä on edelleen perusteltua, koska vastaavaa kielitieteellistä ja nimistön- ja sukututkimuksen asiantuntemusta ei ole maistraateissa. Tästä syystä uudisnimien ja eräiden kansainvälisten nimiasioiden käsittely olisi tarkoituksenmukaista keskittää nimilautakuntaan. Lainsäädännön uudistamisen yhteydessä voidaan kuitenkin arvioida, edellyttävätkö väestön kansainvälistymiseen liittyvät haasteet muutoksia myös nimilautakunnan kokoonpanoon.**

Nimilautakunnan käsittelemät asiamäärät ovat nousseet tasaisesti koko 2000-luvun ajan. Viimeisen kymmenen vuoden sisällä lausuntopyyntöjen määrät ovat kaksinkertaistuneet. Vuoden 2015 aikana lautakuntaan saapui 1175 lausuntopyyntöä, joka oli 133 enemmän kuin edellisvuonna. Lautakunta onkin ollut viime vuodet mahdollottoman tehtävän äärellä. Asiamäärän järjehtäminen ohjaamalla maistraateille enemmän itsenäistä ratkaisuvalltaa on välttämätöntä. Näin nimilautakunta pystyisi hyödyntämään asiantuntemustaan parhaalla mahdollisella tavalla ja kohdentamaan resurssinsa tarkoituksenmukaisesti keskittymällä aidosti laintulkintaa vaativiin tapauksiin.

Nimilautakunnan käsittelemät asiat ovat paitsi määrällisesti lisääntyneet, myös sisällöllisesti vaikeutuneet. Lautakuntaan myös ohjautuu nimilain tulkintaa koskevia yhteydenottoja eri viranomaisilta, kansalaisilta sekä lehdistöltä. Lautakunnan näkökulmasta tarve keskitetylle asiantuntijaorganisaatiolle on siten edelleen perusteltu. Uusia nimioikeudellisia kysymyksiä aktualisoituu koko ajan, koska nimioikeus liittyy tiiviisti jatkuvassa murroksessa olevaan perheoikeuteen. Myös nimistö itsessään muuttuu ja kehittyy yhteiskunnan muutosten mukana, tällä hetkellä mahdollisesti nopeammin kuin koskaan aikaisemmin. Nopeassa muutoksessa kotimainen nimistö vaatii myös suojelua.

Vieraiden valtioiden nimikäytännöt muodostavat suuren haasteen suomalaiselle nimijärjestelmälle. Kansainvälistyminen heijastuu nimistöön ja näkyy nimilautakunnan lausuntoarjessa niin asiamäärältään kuin laadullisesti. Nimilautakunta on yhä useammin käsitellyt vieraisiin kulttuureihin kuuluvia nimiasioita ja arvioi tämän lausuntopyyntötyypin olevan nopeimmin kasvava yksittäinen hakemusryhmä. Eri kulttuureja on kuitenkin niin paljon, että lautakunnan täydentäminen kaikkiin tai edes useimmin esiintyviin kulttuureihin liittyvillä asiantuntijoilla olisi mahdotonta. Myöskään maistraatteihin tällaista osaamista olisi hankala koota. Kun nimilautakunnalla on käytettävissään kaikilta edustamiltaan aloilta vahva asiantuntemus ja niihin liittyvät kansalliset ja kansainväliset verkostot, niitä voidaan hyödyntää jatkossakin. Tehtävä ei kuitenkaan ole helppo.

Nimilaissa ei ole lainkaan säädetty maistraattien velvollisuudesta tai oikeudesta pyytää nimilautakunnalta lausuntoa etunimiä koskevasta ilmoituksesta. Myös työnjako seurakuntien ja maistraattien välillä on ollut paikoitellen epäselvä. Näin ollen päätös lähettää niin sanottu uniikkiniimi tai hyvin harvinainen etunimi nimilautakuntaan lausunnolle on ollut yksittäisen viranomaisen harkinnassa. Tämä on osaltaan johtanut vuosien aikana varsin epäjohdonmukaiseen lausuntopyyntökäytäntöön. Sama nimi on saatettu rekisteröidä lapselle tietyssä maistraatissa tai seurakunnassa suoraan ilman lausuntoa, mutta toisaalla

kyseistä etunimeä ei ole hyväksytty nimilautakunnan kielteisen lausunnon jälkeen. Näin ollen nimilautakunnan tosiasiallinen ohjausvaikutusmahdollisuus etunimien osalta on ollut häilyvä ja varsin summittainen. Tilanne on ollut myös lastaan nimeäville vanhemmille hämmentävä, koska yleistä sääntöä siitä, lähetetäänkö uudisnimi lausunnolle vai ei, ei ole ollut.

Toisin kuin uudet sukunimet, uudet etunimet eivät käy automaattisesti lautakunnalla lausunnolla. Näin ollen uusien sukunimien osalta tulkintakäytäntö on muodostunut yhteneväisemmäksi ja johdonmukaisemmaksi kuin etunimien osalta. Nimilautakunta pitää tarkoituksenmukaisena, että uudisnimet (sekä etu- että sukunimet) keskitettäisiin lähtökohtaisesti lautakunnan käsittelyyn. Näin voitaisiin koko maata kohdella nimenannossa tasapuolisesti ja voitaisiin luoda yhtenäisempiä, loogisempia ja ennustettavampia tulkintoja ja menettelytapoja. Vastasyntyneen etunimeä koskevat lausuntopyynnöt on pyritty lautakunnassa kiirehtimään aina seuraavaan mahdolliseen kokoukseen.

Kaikki edellä lausuttu huomioon ottaen on tarpeen, että maistraattien apuna on asiantuntijoista koostuva elin, jossa on mm. nimistö- ja sukututkimusasiantuntemusta sekä ruotsin kielen osaamista. Mikäli kotimaisen nimikäytännön suojeleminen todetaan edelleen ajankohtaiseksi arvoksi, on vaikea nähdä sen toteutuvan ilman tieteidenvälisestä asiantuntijuudesta koostuvaa lautakuntaa. Lautakunta on osoittautunut kustannustehokkaaksi organisaatioksi, jonka pääasialliset kustannukset ovat koostuneet osa-aikaisen sihteerin palkkamenoista. Lautakunnan asiantuntijat osallistuvat lautakuntatyöskentelyyn muiden toimiansa ohella ja heille maksetaan kokouspalkkiot. Kokouspalkkiot ovat koko 2000-luvun olleet 45 euroa perusjäsentä ja 75 euroa puheenjohtajaa kohden. Kokouksia on vuodessa pidetty 6-9, mikä on näillä resursseilla maksimimäärä.

Lautakunnan sihteerin viran sijoittuminen oikeusministeriöön tukee osaltaan lautakunnan tehtävää antaa oikeusministeriölle aloitteita nimilain uudistamistarpeista. Nimilain soveltaminen on korostetusti lain soveltamista koskeva ratkaisu. Nimilaki on osa yksityisoikeuden alaa ja toisaalta sillä on vahvoja liittymiä hallinto-oikeuteen. Sekä yksityis- että hallinto-oikeus kuuluvat oikeusministeriön toimialaan, mikä osaltaan puoltaisi lautakunnan säilyttämistä osana oikeusministeriön hallinnonalaa. Nimilautakunnan käsityksen mukaan sen oikea paikka valtion organisaatiossa on oikeusministeriö.

Lisäksi lautakunnalla on vahva asiantuntemukseen perustuva auktoriteettiasema, joka on vähentänyt muutoksenhakutarvetta hallinto-oikeuksissa. Nimilain oikeussuojajärjestelmän mukaan maistraatti voi hylätä ilmoitetun etunimen tai sukunimen lainvastaisena. Päätös on valituskelpoinen ja valitustienä on hallinto-oikeus ja edelleen valitusluvalla korkein hallinto-oikeus. Jos nimilautakunta lakkautettaisiin, vaarana on, että kaikki vuosittain nimilautakunnan lausunnolla käsiteltävät asiat olisivat tulevaisuudessa sellaisia, joista valitettaisiin herkemmin hallinto-oikeuteen. Arviolta noin 15 % nimilautakunnan ratkaisuksista on hakijalle kielteisiä. Todennäköistä on, että nykyistä huomattavasti suuremmassa osassa näistä tapauksista tultaisiin valittamaan hallinto-oikeuteen. Hallinto-oikeuksissa on viime vuosina ollut vain reilusti alle 20 nimiasiaa vuodessa. Niiden keskimääräinen käsittelyaika on kuitenkin ollut esimerkiksi viime vuonna yli 10 kuukautta. Lausuntomenettely on sekä yhteiskunnan että yksilön kannalta huomattavasti edullisempi, nopeampi ja kevyempi tapa punnita nimen sopivuus kuin hallinto-oikeus.

Lakimuutoksen yhteydessä olisi kuitenkin uudelleen harkittava lautakunnan roolia ja toimintatapoja. Voitaisiin pohtia, onko käsittelyä mahdollista sähköistää ja lausuntojen läpinäkyvyyttä edistää esimerkiksi internet-sivujen avulla. Olisi myös edelleen hyvä

selkiyttää sitä, millä nimiviranomaisella on neuvontavelvollisuus yhä moninaisemmissa nimioikeudellisissa tulkintakysymyksissä.

- 27. Nimiratkaisujen kuulutusmenettelystä Virallisessa lehdessä luovutaan. Kuuluttaminen Virallisessa lehdessä on katsottu turhaksi, koska sitä ei käytännössä lueta ja menettelystä koituu asiakkaille turhia kustannuksia ja ylimääräinen viive nimihakemuksen käsittelyssä.**

Virallisessa Lehdessä kuuluttamisesta tulee lautakunnan käsityksen mukaan luopua.

- 28. Toimivaltasäännöksiä maistraattien välillä arvioidaan uudelleen, jotta saman asiakkaan nimeä koskevat asiat voidaan keskittää yhteen maistraattiin.**

Nimilautakunta katsoo tämän liittyvän maistraattien sisäiseen työnjakoon, eikä ota kantaa asiaan.

Kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvat säännökset

- 29. Säännökset on tarpeen ajanmukaistaa viittaamaan hakijan asuinpaikkaan kotipaikan sijaan.**

Nimilautakunta katsoo, että yksi nimilain kaikkein vanhentuneimmista sääntelyistä liittyy kansainvälisyksityisoikeudellisiin säännöksiin. Tulisi huolellisesti pohtia, missä vaiheessa maistraatilla on toimivalta ratkaista näihin liittyvää etu- ja sukunimeä koskeva asia. Samassa yhteydessä tarvitaan säännökset siitä, millä tavoin Suomessa tunnustetaan toisessa maassa tehty nimipäätös.

Helsingissä 23.5.2016

Nimilautakunnan puheenjohtaja, Urpo Kangas

Nimilautakunnan sihteeri, Joanna Grandell